



Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

 **IKÄÄNTYNEIDEN ASUMISEN**
KEHITTÄMISOHJELMA 2013–2017



Kuva: Janne Ulvinen, ympäristöministeriön kuvapankki

Johtopäätöksiä ja suosituksia Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013-2017 keskeisistä selvityksistä

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman työpapereita 1/2018

erityisasiantuntija Sari Hosionaho ja asuntoneuvos Raija Hynynen

ympäristöministeriö, 9.11.2018

SISÄLLYS

1. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma 2013-2017
2. Ikääntyneiden asuinpaikat nyt ja tulevaisuudessa
3. Varautuminen väestön ikärakenteen muutokseen kunnissa ja maakunnissa
4. Ikääntyneiden asumiseen erilaisia vaihtoehtoja
5. Asumisen yhteisöllisyys
6. Ikäteknologiaa kotona asumisen tueksi
7. Ikä- ja muistiystävällisiä asuinalueita ja -ympäristöjä
8. Palvelukorttelit

1. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma 2013-2017

Vuosina 2013-2017 toteutettiin kansallinen Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma, jonka koordinaatiosta vastasi ympäristöministeriö. Ohjelman toteutukseen osallistui laaja joukko yhteistyökumppaneita ja sidosryhmiä (valtio, kunnat, järjestöt, yritykset) ja sen tukevana toimivat ohjelman yhteistyö- ja koordinaatioryhmät. Valtioneuvoston periaatepäätös Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmasta annettiin 18.4.2013.

Ohjelmassa vaikutettiin sekä ikääntyneiden omaan että kuntien ja asunto- ja rakennusalan toimintaan. Ikääntyneiden kohderyhmänä ohjelmassa olivat 65 vuotta täyttäneet henkilöt. Ohjelman ennakkointiin ja varautumiseen liittyvissä toimenpiteissä kohderyhmänä olivat myös tätä nuoremmat (55+) väestöryhmät.

Ohjelman toimenpiteet sisälsivät mm. olemassa olevan asuntokannan korjaamisen tukemista, uudenlaisten asumisratkaisujen ja palveluasumisen kehittämistä, asuinalueiden kehittämistä ikääntyneiden näkökulmasta sekä asumista tukeviin palveluihin liittyviä kysymyksiä.

Tavoitteet

- Parantaa ikääntyneiden asumisolaja siten, että ikääntyneet voivat asua kodissaan niin pitkään kuin mahdollista terveydentila huomioon ottaen
- Tukea ikääntyneiden omaa asumiseen liittyvää varautumista ja ennakkointia
- Vaikuttaa siihen, että kunnissa otetaan toiminnan ja talouden suunnittelussa huomioon ikääntyvän väestön asumisen kysymykset
- Suunnata asunto- ja rakennusalan toimintaa ottamaan entistä paremmin huomioon ikääntyneiden asumisen tarpeita
- Parantaa toimijoiden yhteistyötä ja luoda ikääntyneiden asumista tukevia toimintamalleja.

Ohjelman väliarviointi ja painopisteet vuosille 2016–2017

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman puolivälissä vuonna 2015 toteutettiin ohjelman ulkoinen väliarviointi. Arvioinnissa tuotettiin tietoa tavoitteiden yhteiskunnallisesta relevanssista, ohjelman toimivuudesta sekä tuloksista ja vaikutuksista sekä esitettiin toimenpidesuosituksia ohjelman loppukaudelle.

Väliarvioinnin johtopäätösten mukaan ohjelma oli suunnattu onnistuneesti suhteessa ohjelman valmisteluvaiheessa tunnistettuihin toimintaympäristön haasteisiin. Ohjelman toimenpiteet olivat tavoitteiden saavuttamisen kannalta sopivia. Tavoitteet pyrittiin saavuttamaan vaikutuksiltaan erilaisten toimenpiteiden kautta. Kriittinen tekijä asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa oli resurssien riittävyys ja toimijoiden mahdollisuudet sitoutua tavoitteiden edistämiseen.

Ohjelman merkittävimmät tulokset liittyivät jälkiasennushissien rakentamisen edistämiseen, asuntojen korjausavustuksen määrärahan nostamiseen ja avustusehtojen väljentämiseen, ikääntyneiden asumisen ennakkointia ja varautumista tukevan tiedon tuottamiseen levittämiseen sekä uusien toimintamallien ja työvälineiden kehittämiseen.

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman vuosien 2016–2017 toimenpiteet tukivat toimenpidelinjauksia:

- Ennakointi ja varautuminen
- Esteettömyyden parantaminen ja asuntojen korjaaminen
- Asuntojen laatu ja asumisratkaisujen monipuolisuus
- Asumisen, palvelujen ja elinympäristöjen kokonaisuus.

Vuosina 2016–2017 ohjelma keskittyi vaikuttamaan laaja-alaisesti siihen, että ikääntyvän väestön asumisen kehittämistarpeet otetaan huomioon asuntopoliittisissa toimenpiteissä, kuntien suunnitelmissa sekä asunto- ja rakennusalan toiminnassa. Ohjelman yhteydessä toteutettiin asumisen kokeiluhanke asumisen ja palvelujen yhteensovittamisesta. Lisäksi kehitettiin ikääntyneiden asumisen yhteisöllisyyttä ja ikäystävällisiä asuinalueita. Tietoa tuotettiin ikääntyneen väestön asumistilanteesta ja luotiin kunnille työkaluja ikääntyneiden asumisen ennakkointiin ja kehittämiseen. Toimenpiteisiin sisältyi myös asuntojen esteettömyyttä ja turvallisuutta parantavan teknologian ja korjausrakentamisen edistämistä.

Tulevaisuussuunnitelma

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma päättyi vuoden 2017 lopussa. Ohjelma toimi käynnistäjänä prosessissa, jonka lopulliset tavoitteet on asetettu pitkälle tulevaisuuteen. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii jatkuvia toimia sekä ohjelmassa saavutettujen tulosten (mm. toimintatapojen ja työkalujen) levittämistä.

Ohjelman tulosten käyttöönoton edistämiseksi sekä kehittämistyön jatkamiseksi ympäristöministeriö valmisti yhteistyötahojen ja asiantuntijoiden kanssa tulevaisuussuunnitelman.

Sen neljä pääteemaa ovat:

- A. Asuntokannan parantaminen, uustuotanto ja asuinympäristöjen kehittäminen
- B. Ikäteknologia ikääntyneiden kotona asumisen tukemisessa
- C. Kuntien toiminta ja yhteistyö ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä
- D. Ennakointi ja varautuminen

ARAn toteuttamassa valtakunnallisessa hissihankkeessa laadittiin oma tulevaisuussuunnitelma.

Ikääntyneiden asumisen kehittämiseen liittyvä yhteistyö jatkuu ohjelman toteutukseen osallistuneiden ministeriöiden, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

Tähän tiivistelmään on koottu johtopäätöksiä ja suosituksia keskeisimmistä ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013-2017 selvityksistä.

Lisätietoa: www.ymparisto.fi/ikaantyneidenasuminen

2. Ikääntyneiden asuinpaikat nyt ja tulevaisuudessa

Suomen väestöstä neljännes, noin 1,5 miljoonaa kansalaista, on yli 65-vuotiaita vuonna 2030. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmassa nostettiin vahvasti esille ja yhteiskunnalliseen keskusteluun se, että väestön ikääntymisen aiheuttama yhteiskunnallinen muutos on huomioitava eri mittakaavatasoilla ja kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Suomen Ympäristökeskus (SYKE) tuotti **Ikääntyneiden asuinpaikat nyt ja tulevaisuudessa raportin** (The housing situations of ageing population now and in the future), jonka tulokset tarjoavat tietoa ikääntyneiden asuinalueista ja niiden palveluista.

Selvityksessä kuvataan ikääntyneiden ikäluokkien alueellista sijoittumista rekisteripohjaisten paikkatietoaineistojen avulla. Hanke tuotti tietoa ikääntyneiden asumisen suomalaisesta kokonaistilanteesta sekä eroista alueiden, kuntien ja erilaisten aluetyyppien välillä. Selvityksessä arvioitiin myös ikääntyneiden ikäluokkien tulevaa alueellista kehitystä vuoteen 2040 asti.

Taajamissa yli 65-vuotiaiden määrä on vuosina 2004–2014 kasvanut 219 000 asukkaalla ja haja-asutusalueella 12 500 asukkaalla. Vuonna 2015 ikääntyneistä 63 prosenttia asui kaupungeissa tai niiden kehysalueella, vuoteen 2040 mennessä osuus kasvaa jopa 69 prosenttiin. Yhä suurempi osa ikääntyvistä asuu siis kaupunkialueilla. Kaupunkialueiden suunnittelussa hyvin saavutettavat ja esteettömät asuin ympäristöt korostuvat. Myös tarve ikääntyneiden itsenäistä asumista tukeville palveluille ja asumisratkaisuille on kasvussa.

Kaupunkimaiset asuin ympäristöt vetävät ikääntyneitä voimakkaimmin puoleensa. Toisaalta ikääntyneiden muuttoliike on vähäistä ja muutot kohdistuvat harvoin kokonaan uuteen asuin ympäristöön, sillä useimmiten muutetaan sopivampaan asuntoon tutulla asuinalueella.

Maaseudulla ikääntyminen keskittyy kuntataajamiin, jotka houkuttelevat haja-asutusalueiden ikäihmisiä asumaan palvelujen ääreen. Maaseututaajamiin rakennettujen uusien kerrostalojen asukkaista yli 40 prosenttia on ollut yli 65-vuotiaita.

Kaupunkiseuduilla ikääntyneiden asumistavoissa elämänvaiheeseen sopiviksi asuinalueiksi nousevat erityisesti keskustat ja alakeskustat. Viime vuosien muuttoliikkeen perusteella eniten muutetaan jalankulkuvyöhykkeelle ja poistutaan autovyöhykkeeltä. Kaupunkiseutujen ikääntyneistä lähes kolmannes asuu kuitenkin keskustojen ulkopuolella autovyöhykkeellä.

Kaupunkiseutujen väestön ikääntyminen luo paineen ikääntyneille sopivien, hyvin saavutettavien ja esteettömien asuin ympäristöjen kehittämiseen niille, jotka haluavat muuttaa omakotitalosta palvelujen lähelle. Tarvitaan myös erilaisia palveluratkaisuja niille, jotka jäävät asumaan väljemmille alueille.

Painopiste ikääntyneiden palveluissa ja asumisessa on siirtymässä laitoshoidosta ja palveluasumisesta itsenäisen asumisen tukemiseen. Tämä kuitenkin edellyttää, että ikääntyneiden tarvitsemat palvelut ovat helposti saavutettavissa asuinalueilla. Kartoittamalla asuinalueita, joilla ikääntyneiden osuus on suuri, voidaan tuoda esiin kehitystarpeita sekä huomioida esteettömyys ja ikääntyneitä tukevat asumisratkaisut yhdyskuntasuunnittelussa.

Asuinalueiden kehittäminen ikääntyneiden tarpeita vastaaviksi tukee sekä heidän fyysistä että henkistä hyvinvointiaan. On tärkeää edistää ikääntyneiden mahdollisuuksia hoitaa itse ostokset, liikkua turvallisesti lähiympäristössä ja ylläpitää sosiaalisia kontakteja.

Suuri osa ikääntyneistä pysyy tutussa asunnossa ja asuin ympäristössä, mutta heidän asumistavoissaan tulee esiin myös keskustojen ja taajamien tarjoamien lähipalvelujen tarve. Yleisesti asuinalueiden suunnittelussa tulisi huomioida pidentynyt elinikä, jonka seurauksena ydinperhevaiheen osuus elämäkaaresta lyhenee ja yhä pidempi osuus elämästä eletään pienissä asutokunnissa.

Linkki julkaisuun: [Ikääntyneiden asuinpaikat nyt ja tulevaisuudessa. 2017. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20/2017. \(pdf\)](#)

3. Varautuminen väestön ikärakenteen muutokseen kunnissa ja maakunnissa

Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen tukemisessa ja elinympäristöjen kehittämisessä -selvityksessä tarkasteltiin vanhuspalvelulain toteutumista neljässä teemassa:

1. Strateginen suunnittelu
2. Ikääntyneiden asuntojen ja asuinolojen arviointi huomioiden ennaltaehkäisevä näkökulma
3. Vanhusneuvostojen rooli ja toiminta ikääntyneiden asumiseen ja elinympäristöön liittyvissä kysymyksissä
4. SOTE-uudistus ja sen vaikutukset ikääntyneiden asumisen kehittämiseen.

Kunnista puuttuu kokonaisnäkemys ikääntyneiden hyvästä elämästä ja asuin- ja elinympäristöistä. Vanhuspalvelulakiin liittyvät suunnitelmat keskittyvät pääosin palvelujen suunnitteluun. Niissä korostuu asumisen, palveluiden ja elinympäristöjen yhteys. Tällä vuosikymmenellä kunnissa on kehitetty erityisesti palveluja, jotka tukevat kotona asumista ja nopeaa kotiutumista. Selvitys esittelee kuntien toimintamalleja ja poikkihallinnollista yhteistyötä. Hyviä tuloksia on esimerkiksi hyvinvointia ja itsenäistä suoriutumista tukevista kotikäynneistä sekä vanhusneuvostojen toiminnasta.

Linkki julkaisuun: [Ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuminen kunnissa. Ympäristöministeriön raportteja 4/2017. \(pdf\)](#)

Vanhusneuvostoilla tärkeä rooli

Kunnissa lakisääteisillä vanhusneuvostoilla on keskeinen rooli ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä. Vanhuspalvelulain myötä (11§) vanhusneuvostojen rooli on vahvistunut, sillä vanhusneuvostoista tuli lakisääteisiä 1.1.2014. Vanhusneuvostot ovat olleet yleisiä jo ennen tätä. Lain mukaan vanhusneuvostot tulee huomioida kaikissa ikääntyneisiin liittyvissä asioissa suunnittelusta vaikutusten arviointiin (Vanhuspalvelulaki 5§, 6§). Lisäksi vanhusneuvostoille on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan niiden toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen kannalta.

Vanhusneuvostojen rooli ja vaikutusmahdollisuudet ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä -selvityksen mukaan kuntien vanhusneuvostot eivät kuitenkaan pääse vaikuttamaan ikääntyneiden asioiden valmisteluun riittävän varhain. Vanhusneuvostoilta kysytään pääasiassa sosiaali- ja terveystalvusta, harvemmin kaupunkisuunnittelusta, kaavoituksesta tai asumisesta. Kunnan on asetettava vanhusneuvosto varmistamaan ikääntyneiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet.

Selvityksen tulokset osoittivat, että kaikissa kunnissa ei ymmärretä vanhusneuvostojen mahdollisuuksia toimia päätöksenteon tukena. Vanhusneuvostojen edustajista neljännes piti vanhusneuvoston vaikutusmahdollisuuksia puutteellisina. Vanhusneuvostot ovat vaikuttaneet kunnissa ikääntyneiden arjen sujuvuuden kannalta tärkeisiin asioihin, kuten riittävään valaistukseen kulkureiteillä, automaattiovien asentamiseen virastoihin, jalkakäytävien liukkauden torjuntaan ja joukkoliikenteen palveluihin.

Linkki julkaisuun: [Vanhusneuvostojen rooli ja vaikutusmahdollisuudet ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013–2017 työpapereita 1/2017, ympäristöministeriö. \(pdf\)](#)

Tarkastelumalli ikääntyneiden asumistarpeiden ennakointiin ja varautumiseen

Kuntien rooli on keskeinen väestön ikääntymisestä johtuvaan varautumiseen paikallistasolla. Ympäristöministeriön ja kuntien yhteisessä kehittämishankkeessa luotiin ennakointimalli ikääntyneiden asumistarpeisiin varautumiseksi kunnissa. Tarkastelussa hyödynnettiin Suomen ympäristökeskuksen aineistoja, kansallisia tilastoja sekä kuntakohtaista kyselyä. Tuloksena olivat kuntatason ennakoinnin ja varautumisen toimenpiteet. Ne muodostuivat asunto- ja teknisen toimen, sosiaali- ja terveystoimen sekä vanhusneuvostojen yhteisissä ennakointityöpajoissa. Kuntalaisten ja erityisesti vanhusneuvostojen kuuleminen on tärkeää varautumisessa. Ennakointia varten kehitettiin tarkastelumalli, jossa on neljä näkökulmaa. Malli on kuvattu tarkemmin Ikääntyneiden asuminen –sivustolla (suomeksi): http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Asuminen/Ikaantyneiden_asuminen/Kunnat_ikaantyneiden_asumisen_ja_elinymparistojen_kehittamisessa

Ennakointi- ja varautumistyötä toteutettiin em. tarkastelumallin näkökulmien pohjalta. Tulosten perusteella kuntien keskeiset ikääntyneiden asumiseen liittyvät haasteet ovat pitkälti samanlaisia. Yhteinen haaste on ikääntyneiden määrän nopea kasvu. Määrä kasvaa erityisesti 75–84-vuotiaiden sekä yli 85-vuotiaiden ikäryhmissä.

Kunnissa tehtävät toimenpiteet liittyvät asuinaluekehittämiseen, johon sisältyy esimerkiksi kuntien ja kolmannen sektorin tilojen hyödyntäminen. Toisena yhteisenä teemana kuntien esittämissä toimenpiteissä nousee erilaiset ikäihmisten neuvontaan, ohjaukseen ja tiedotukseen liittyvät toimet myös asumisen osalta. Kunnissa kehitetään neuvontaa ja ohjausta siihen, kuinka ikäihmiset saadaan ennakoimaan omaa elämäänsä ja hyödyntämään esimerkiksi korjausavustuksia. Kolmantena yhteisenä käytännön toimenpiteenä on kuntien tontinluovutuskäytännöt ja niihin tehtävät muutokset. Erityisesti esteettömyystekijät tulee huomioida keskeisenä osana kuntien tontti- ja kaavoituspolitiikkaa.

Kehittämishankkeessa ennakointi- ja varautumistyötä tehtiin erityisesti kaupunkitasolla. Kehittämistyö on palvellut kuntien ja maakunnan asuntopoliittisten strategioiden valmistelua. Tarkastelumallia voidaan soveltaa hyvin myös asuinaluekohtaiseen tarkasteluun.

Kuntien tulisi hyödyntää omia tietolähteitään paremmin. Tässä kehittämistyössä tukeuduttiin paljon Suomen ympäristökeskukselta tilattuihin tilastoaineistoihin. Vaikka tietoa kunnissa on paljon, haasteena on yhteisen keskustelun ja arvioinnin organisointi tiedon pohjalta. Hankkeessa toteutetut kyselyt tuottivat samansuuntaisia tuloksia kuin valtakunnalliset tutkimukset. Kunnat voisivat hyödyntää valtakunnallisia kyselyjä ja toteuttaa ennakointia peilaamalla oman kunnan väestöennustetta valtakunnallisiin (esim. Asukasbarometri) tuloksiin. Hankkeen kyselyt tuottivat kuntaa hyödyttävää tietoa ikääntyvien asumistarpeista ja odotuksista. Hankkeen kokemusten mukaan kuntalaisten kuuleminen ja yhteisten keskustelutilaisuuksien järjestäminen on myös tärkeää.

Linkki kehittämishankkeen tiedotteeseen: [Ympäristöministeriön tiedote kehittämishankkeen tuloksista, 12.1.2018](#)

Ikääntyneiden ja erityisryhmien asumisessa tarvitaan maakunnan ja kuntien välistä yhteistyötä - yhteistyörakenteita vielä vähän

Mikäli suunnitellut sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) uudistus ja maakuntaudistus toteutuvat, tulee maakuntien ja kuntien välinen yhteistyö tärkeäksi ikääntyneiden ja erityisryhmiin kuuluvien ihmisten asumisen kysymyksissä. Asumiseen ja asumispalveluihin liittyvät tehtävät hajautuvat tällöin eri tahoille sote-palvelujen siirtyessä maakuntien järjestettäväksi. Kuntien hoidettavana olevat asumisen ja yhdyskuntasuunnittelun tehtävät ovat ratkaisevassa asemassa kotona asumisen tukemisessa sekä erilaisten asumismuotojen kehittämisessä.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan kautta toteutetussa **Maakuntien ja kuntien yhteistyö ikääntyneiden ja erityisryhmien asumisessa ja asumispalveluissa** -selvityksessä kuvataan asumisen, asumispalvelujen järjestämisen ja näihin liittyvän yhteistyön nykytilaa sekä esitetään ehdotuksia yhteistyömalleiksi tulevassa maakuntamallissa. Valmiita maakunnan ja kuntien välisiä yhteistyörakenteita on vielä vähän, sen sijaan kuntien sisällä eri hallinnonalojen välinen yhteistyö on yleistä. Sote- ja maakuntaudistuksessa nämä yhteistyörakenteet ja -prosessit tulee rakentaa uudelleen, jotta asiakkaalle pystytään järjestämään sekä hänen tarpeitaan vastaava asunto, että asumista tukevat palvelut.

Linkki julkaisuun: [Maakuntien ja kuntien yhteistyö ikääntyneiden ja erityisryhmien asumisessa ja asumispalveluissa -raportti. Valtioneuvoston kanslian raportteja 18/2018 \(pdf\)](#)

4. Ikääntyneiden asumiseen erilaisia vaihtoehtoja

Ikääntyneet ovat heterogeeninen joukko esimerkiksi varallisuuden, asumisolojen, olemassa olevan turvaverkon ja toimintakyvyn suhteen. Heille on tarjottava nykyistä monipuolisempia, yhteisöllisyyttä tukevia vaihtoehtoja.

Ikääntyneiden asumisratkaisujen tarve ja toteutus -selvityksen mukaan valtaosa ikääntyneistä haluaa tulevaisuudessa asua kerrostalossa palvelujen lähellä. He toivovat asumiselta vaivattomuutta, esteettömyyttä, kaikenikäisten seuraa ja yhteisöllisyyttä.

Tulevaisuudessa yhä useampi ikääntynyt asuu yksin. Selvityksessä korostetaan asuntotuotantoa, jossa kaikenikäiset ihmiset voivat asua yhdessä sekä auttaa toisiaan. Ikääntyneille yksinomaan suunnatut asuintalot ja korttelit usein eristävät asukkaita muusta naapurustosta.

Selvityksessä ilmenee myös, etteivät useimmat kunnat ole riittävästi varautuneet väestön ikääntymiseen ja siihen, mitä tämä tarkoittaa asumisen kannalta. Kunnilla on jopa osin puutteellinen käsitys ikääntyvän väestön määrästä, varallisuudesta ja tulotasosta, asumistarpeista sekä sijoittumisesta kunnan sisällä. Tiedon puute on suuri haaste tarvittavan monimuotoisen asuntotuotannon suunnittelun kannalta.

Monen kunnan ikääntyviä koskevat asumistarpeet ratkaistaisiin edistämällä esteettömyyttä nykyisessä asuntokannassa. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta tulee kuitenkin tarkastella yksittäistä asuntoa tai rakennusta laajemmin. Sen tulee ulottua koko asuinympäristöön, mikä näkyy vaikkapa pääsyssä palveluihin. Korjausrakentamista on myös tuettava edelleen, jotta nykyinen asuntokanta on jatkossa sopiva mahdollisimman monelle asukkaalle. Senioriasumisoikeusasuntoja tulee rakentaa suurille paikkakunnille, joissa asuntojen tarve on suuri ja väestömäärä riittävä. Pienemmillä paikkakunnilla asumisoikeusasuntoihin liittyy monia riskejä.

Erilaisia asumisratkaisuja on jo nykyisellään varsin paljon. Maastamme löytyy monipuolisesti ikääntyneille kohdennettuja vuokra-asuntoja, aso-asuntoja ja ikääntyneille tarkoitettua omistusasuntokantaa. Viime vuosina on alettu rakentaa palvelukortteleita, sukupolvien kortteleita sekä ikääntyneiden asumista maalaismaiseen ympäristöön. Lisäksi yhteisölliseen toimintaan on panostettu rakentamisen keinoin. Kyse ei siis ole vaihtoehtojen puutteesta.

Asumiseen liittyviä ratkaisuja tulee tehdä hyvissä ajoin. Julkisen sektorin tulisi ottaa aktiivinen rooli tiedon välittämisessä ja ennakkoinnin tukemisessa. Ikääntyneiden asumista ei tule tarkastella erillisenä kysymyksenä, vaan ihmisten toimintakykyä ja hyvinvointia tukevan rakennetun ympäristön ja asumisen kehittämisen näkökulmasta. Näin tarpeellisia ratkaisuja voidaan perustella sillä, että ne koskettavat koko väestöä. Toimintakyvyn ja hyvinvoinnin tukemisesta puhuttaessa jokaisen on helpompi samaistua asiaan. Esimerkiksi esteettömyys ei koske vain ikääntyneitä. Hissin puute ja porrasaskelmat ennen hissiä vaikeuttavat myös lastenvaunujen ja ostosten kanssa kulkevaa.

Rahoitus- ja muut ratkaisut

Yksi keskeisistä selvityksen johtopäätöksistä on, että valtion tuelle on tarvetta niin uudis- kuin korjausrakentamisessa myös tulevaisuudessa. Tukea tulee suunnata kaikkein pienituloisimpien ikääntyneiden asumisratkaisuihin. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn tuella on huomattava merkitys kohtuuhintaisen asumisen turvaamiselle myös jatkossa. Sekä ARAn että haastateltujen ministeriöiden virkamiesten näkemykset ikääntyneiden asumisen kehittämiseen tähtäävistä toimenpiteistä ovat hyvin samankaltaisia. Heidän mielestään valtion tulee tukea sellaista asumista, jolla on pitkäkestoinen tarve. Rakentaminen ei saa olla irrallista toimintaa, vaan kuntien asuntopolitiikkaa on toteutettava ja asumista on kehitettävä pitkällä tähtäimellä. ARA tukee asumisratkaisuissa asuntoverkostoja ja monisukupolvi- ja palvelukortteleita ja erilaisia hybriditoratkaisuja. Valtion edustajat korostavat erityisesti sitä, että kuntien pitää olla sitoutuneita rakennushankkeisiin ja niiden tulee liittyä kuntien pitkän aikavälin suunnitelmiin.

Rahoittajista pankeilla on mahdollisuus vaikuttaa ikääntyneille tarjolla oleviin asumisratkaisuihin. Yleensä tämä tarkoittaa perinteistä lainaa, jonka asukas ottaa pankilta asunnon hankkimiseen. Asunnon omistajan on myös mahdollista vapauttaa asuntoon sidottua omaisuutta käyttöön käänteisellä asuntolainalla, jolloin hän maksaa lainasta elinaikanaan vain korkoa. Käänteinen laina ei ole vielä kovin hyvin tunnettu Suomessa, eikä sitä saa laajasti. Haasteena ovat myös pankkien toisistaan poikkeavat käytännöt. Käänteistä lainaa on tarjolla useissa Euroopan maissa, sekä Australiassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa.

Yksi mahdollinen rahoitusratkaisu on vaikuttavuusinvestointi, ja sen toteutusmuotona tulosperusteinen rahoitus sopimus (Social Impact Bond, SIB). Siinä yksityiset sijoittajat panostaisivat uusiin asumisratkaisuihin ja julkiset toimijat maksaisivat sijoitukset korkoineen takaisin, mikäli sijoituksilla on saavutettu asetetut tavoitteet. Tämä vaatii selkeiden ja monimuotoisten mittaristojen laatimista. Vaikuttavuusinvestoimisen avulla voitaisiin kehittää asumisen yhteisöllisyyttä, toimintakyvyn ylläpitoa ja hyvinvoinnin edistämistä. Vaikuttavuusinvestoinnin ratkaisut voisivat vauhdittaa myös erilaisten palvelukorttelien rakentamista.

Kehittämissuosituksia

Tulevaisuudessa tulee kehittää lisää monipuolisia, yhteisöllisyyttä korostavia asumisratkaisuja. Hyvänä esimerkkinä näistä ovat erilaiset palvelukortteliratkaisut, sukupolvikorttelit ja ylisukupolvisen yhteisöllisen asumisen ratkaisut. Näitä voidaan kehittää tarvepohjaisesti. Lisäksi voidaan hyödyntää maailmalta hyväksi havaittuja asumiskonsepteja ja soveltaa niitä paikallisiin olosuhteisiin. Samalla luodaan julkista keskustelua aiheesta ja voidaan edistää parhaiten toimivien ratkaisujen syntymistä. ARA on jo linjauksissaan huomionnut niin yhteisöllisyyttä korostavat kuin myös ylisukupolviset ratkaisut.

Monimuotoista asumiseen liittyvää neuvontaa tulee kohdistaa ikääntyneille. Hyväkuntoisia eläkeläisiä ja vielä työelämässä olevia on kannustettava pohtimaan asumisratkaisujaan hyvissä ajoin. Kuntiin tulee luoda asukasneuvontapisteitä, jotka tarjoavat tietoa asumisesta ja siihen liittyvistä ratkaisuista sekä antavat korjausneuvontaa yhden luukun periaatteella. Ikääntyneiden tietoisuus uustuotannosta, vuokra-asunnoista, aso-asunnoista ja asumiseen liittyvistä tukimuodoista paranee neuvonnan myötä. Lisäksi asuntojen korjaustarpeet tulevat kuntien tietoon aiemmin ja asuntokannan kunto säilyy parempana, kun kiertoa on enemmän.

Kuntien on tarpeen selvittää nykyisen asuntokannan tila, asuinalueiden ikääntyneiden määrä nyt ja tulevaisuudessa, tulotaso ja varallisuus sekä asumismuoto ja suhteuttaa tieto asuntotuotannon ja asuinalueiden suunnitteluun ja kehittämiseen.

Valtion tulisi ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman päättymisen (2017) jälkeen edelleen panostaa ikääntyneiden asumisolojen parantamiseen ja asumisratkaisujen kehittämisen tukemiseen sekä ennakoimiseen ja varautumiseen vahvistamiseen. Uustuotannossa on taattava asuntotuotannon moninaisuus. Suurin paine valtion tukemalle uustuotannolle ikääntyneiden tarpeisiin on jatkossa kaupunkien keskustoissa ja lähiöissä. Asumista tulee keskittää entistä enemmän palvelujen lähelle sekä hyvien joukkoliikenneyhteyksien ääreen. Yhtenä esimerkkinä on asuntojen rakentaminen kauppakeskusten yhteyteen tai välittömään läheisyyteen.

Korjausrakentamista on tuettava edelleen, jotta olemassa oleva asuntokanta on jatkossakin mahdollisimman monen asukkaan käytössä. Suuressa roolissa korjausrakentamisessa on jälkiasennushissien rakentaminen. On varmistettava, että ihmisten toimintakykyä ylläpitävät ja edistävät ratkaisut otetaan laajasti huomioon (esim. esteettömyys, turvallisuus, asuntojen muuntojoustavuus ja teknologiset ratkaisut).

Kaavoituksen avulla on suunnattava uutta asuntotuotantoa entistä monipuolisempaan suuntaan. Hyvänä esimerkkinä tästä ovat monisukupolvista asumista tukevat ratkaisut. On huolehdittava, että kaavoituksessa huomioidaan esteettömyys ja saavutettavuus laajemmin kuin yksittäisen rakennuksen kannalta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi pääsyä puistoihin ja palveluihin ja tukee niin lapsiperheitä, ikääntyviä kuin muitakin asukasryhmiä. Näin asuminen linkittyy paremmin maankäytön, liikenteen, palvelujen ja elinkeinojen ratkaisuihin.

Linkki julkaisuun: [Ikääntyneiden asumisratkaisujen tarve ja toteutus, 2017. Ympäristöministeriön raportteja 16/2017. \(pdf\)](#)

5. Asumisen yhteisöllisyys

Yhteisöllisellä asuinalueella on kaikenikäisten ihmisten hyvä asua. **Asumisen uudet vaihtoehdot ja hyvä vanhuus – ASUVA -tutkimushankkeessa** kartoitettiin kotimaisia ja kansainvälisiä keinoja asumisen yhteisöllisyyden parantamiseksi. Tutkimuksessa tarkasteltiin yhteisöllisyyttä tukevia toimenpiteitä sekä niiden yhteyttä asukkaiden hyvinvointiin ja osallisuuteen yhteisössä. Lisäksi selvitettiin, miten asumisen mallit vastaavat asukkaiden avun ja palveluiden tarvetta. Hanke toteutettiin osana valtioneuvoston vuoden 2016 selvitys- ja tutkimussuunnitelmaa ja ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaa.

ASUVA-hankkeen tulosten mukaan yhteisöllinen toiminta edistää ikääntyneiden hyvinvointia ja osallisuutta yhteisössä. Se lisää sosiaalisia kontakteja ja helpottaa vastavuoroista auttamista. Lisäksi se vähentää yksinäisyyden ja turvattomuuden tunnetta. Onnistuneet toimintamallit ovat asukaslähtöisiä ja perustuvat asukkaiden, järjestöjen, kuntatoimijoiden ja palveluntuottajien yhteistyöhön. Esteettömät ja turvalliset asuin- ympäristöt sekä monimuotoiset yhteiset sisä- ja ulkotilat edistävät yhteisöllisyyttä.

Tulokset tukevat viestiä siitä, että haluttaessa tukea ikääntyneiden kotona asumista on kiinnitettävä huomiota rakennetun ympäristön, tilojen ja asuinalueiden ominaisuuksiin, esteettömyyteen ja viihtyisyyteen, sekä palveluiden saavutettavuuteen ja viherympäristöihin. Hyvien asuin- ympäristöjen luomisessa on tehtävä monen toimijan yhteistyötä. Tarvitaan kuntatasolla sektorirajat ylittävää yhteistyötä sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyötä. Asuin- alueiden kehittämisessä asukkaiden osallisuus toiminnassa on keskeistä toiminnan onnistumisen ja jatkuvuuden kannalta, samoin kuin eri-ikäisten asukkaiden yhteistoiminta.

Tutkimuksen keskeinen tulos on, että sosiaalista toimintaa ja alueiden asukkaiden vuorovaikutusta lisäämällä voidaan parantaa koettua hyvinvointia ja elämänlaatua. Siksi asuin- alueita kehitettäessä sosiaalisten suhteiden ja yhteisen toiminnan tukeminen on tarpeen nostaa keskeiseksi osaksi kehittämistä. On tärkeää käydä keskustelua asuntopolitiikan suunnasta ja siitä, miten asumista voidaan suunnata ottamaan paremmin huomioon ikääntyvän väestön tarpeet ja osallisuus. Paikallisten kokeilujen ja kehittämistyön tueksi on tarpeen linjata asuntopolitiikkaa ja asumisratkaisuja sekä miten yhdistää asumisen, palveluiden, hoivan ja sosiaalisen osallisuuden näkökulmat.

Kehittämissuosituksia

Toiminnan on oltava asukaslähtöistä. Se edellyttää kansalaisilta itseltään aktiivisen roolin ottamista, toimintaan mukaan menemistä ja vastuun ottamista toiminnan jatkumisesta. Toisaalta muiden toimijoiden kuten viranomaisten ja palveluntuottajien on nähtävä kansalaiset toimintakumppaneina eikä toiminnan kohteina. Osallisuuden kokemus syntyy siitä, että kokee voivansa vaikuttaa asuin- ympäristöönsä ja yhteisen toimintaan. Asukkaiden on saatava mahdollisuus olla mukana toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Alueellisten ryhmien perustaminen ja hyödyntäminen palveluiden, alue- ja kaupunkisuunnittelussa on tärkeä keino luoda kestävä yhteisöllistä toimintaa alueilla. Vanhusneuvostot voivat toimia yhtenä alueellisen suunnittelun foorumina. Toimintamuodot voivat sisältää säännöllisin väliajoin järjestettäviä asukaskokouksia ja temaattisia työryhmiä ja eri toimijoiden työpajoja. Tarvitaan sekä erityisesti senioreilla tarkoitettuja ryhmiä mutta myös eri-ikäisten yhteisiä ryhmiä. Muistisairauteen sairastuneiden omista toiveista ja kokemuksista tiedetään vähän ja on tarpeen kehittää menetelmiä, joilla asukaslähtöisyyttä voidaan toteuttaa myös heidän näkökulmistaan.

Vapaaehtoistoiminta kiinnostaa monia ja yhteisöllisen toiminnan luominen voi monella tavalla hyötyä vapaaehtoisista. Asukkaiden innostaminen vapaaehtoisiksi edellyttää, että myös vapaaehtoiset voivat vaikuttaa toiminnan sisältöihin ja muotoihin eikä heille sälytetä liikaa velvollisuuksia kuten seurantaa ja raportointia. Vapaaehtoisten hyvinvoinnin tukemiseksi on tärkeää järjestää koulutusta ja palaute- ja verkostoitumistilaisuuksia. Alueellisten vapaaehtoistoimintaa organisoivien verkostojen rakentaminen tukee yhteisöllistä toimintaa.

Asukaslähtöisyys kytkeytyy paikallislähtöisyyteen. Asumisen ja asuinalueiden kehittämisessä on tärkeää lähteä paikallisten toimijoiden tarpeista ja toiveista sekä hyödyntää paikallisia toimijoita ja heidän osaamistaan sekä taloudellisia, tilallisia ja sosiaalisia resursseja. Toiminnan aloittajia voivat olla kansalaiset, julkinen sektori tai kolmannen sektorin toimijat. On tärkeää, että nämä toimijat tekevät yhteistyötä ja ovat keskenään tasa-veroisia toimijoita. Tärkeää on, että toimintakäytännöt sovitetaan aina paikallisiin olosuhteisiin ml. tarpeisiin ja resursseihin.

Julkisten toimijoiden rooli, kunnat sekä jatkossa myös maakunnat, voi olla toiminnan aloittava tai sitä vain tukeva. Kuntatoimijat voivat tukea toimintaa pienillä taloudellisilla avustuksilla tai työpanoksella, jotka auttavat luomaan toimintaan jatkuvuutta. Lähitori- ja palvelukeskustoiminnassa kunnat ovat tärkeitä sisällyttäessään yhteisöllisen toiminnan palvelusopimuksiin. Tämä osoittaa, että sosiaalista osallisuutta ja yhteistä toimintaa arvostetaan, mikä auttaa sen vakiinnuttamisessa.

Kuntien on tärkeä ottaa maankäytön, alueiden ja liikenteen suunnittelussa huomioon yhteisöllisen toiminnan edellytykset. Ne voivat varata tontteja yhteisöasumiseen ja kohdentaa niitä yleishyödyllisille rakennuttajille, jotka rakennuttavat kohtuuhintaista yhteisöasumista. Myös rakentamisessa ja liikennesuunnittelussa tarvitsee ottaa huomioon esteettömyys ja saavutettavuus sekä tilojen monikäyttöisyys. Valtion rooli paikallisessa toiminnassa on toimintaedellytysten tukeminen lainsäädännön ja taloudellisen tuen keinoin. Lainsäädännöllä voidaan helpottaa esimerkiksi ryhmärakentamista ja käynnistämisyhteistyöavustuksilla voidaan tukea toiminnan aloitusta.

Monen toimijan yhteistyö on tärkeää useista syistä. Alueen toimijoiden osallistuminen auttaa hyödyntämään resursseja tehokkaammin ja kartoittamaan erilaisten ryhmien tarpeita ja toiveita. Paikallisten toimijoiden mukanaolo auttaa tavoittamaan erilaisia asukasryhmiä ja vahvistaa toisaalta näiden toimintamahdollisuuksia ja toiminnan jatkuvuutta. Yritykset, järjestöt, seurakunnat ja asukasjärjestöt ja asukkaiden omat epäviralliset harrastusryhmät voidaan ottaa mukaan hankkeisiin ja toimintaan.

Palvelutaloja, päiväkeskuksia ja muita sopivia toimintatiloja on hyvä kehittää alueelliseksi toimintakeskuksiksi, joissa löytyy toimintaa erilaisille käyttäjäryhmille. Hyviä esimerkkejä ovat harrastusryhmien kokoontumiset tiloissa (taide-, tanssi-, urheilujärjestöt), jolloin toimintaa voidaan tarjota myös asukkaille. Kunta voi tukea tilojen käyttökustannuksissa, tai sisällyttää tilojen avaamisen voittoa tuottamattomille toimijoille palvelusopimukseen. Yksityiset yritykset voivat perustaa tiloihin kaikille alueen asukkaille avoimena olevan (kokopäiväisen tai osa-aikaisen) toimipisteen, jolloin tilojen käyttöaste paranee ja yrittäjät saavat vakituisen asiakaskunnan. Kunta ja muut toimijat voivat käyttää tiloja tapahtumien järjestämiseen, jolloin tiloihin saadaan eri-ikäisiä käyttäjiä ja toimintaa. Yleistä toimintaa on palvelutalojen ravintolapalvelujen tarjoaminen alueen muille asukkaille.

Oppilaitosyhteistyö on vakiintunutta palvelutaloissa joillakin paikkakunnilla, mutta sitä voidaan lisätä tarjoamalla työharjoittelupaikkoja niistä opiskelijoille. Opiskelijoiden asumista palvelutaloissa on kokeiltu palvelutaloissa vastineena yhteisen toiminnan järjestämisestä. Alueelliset yhteistyöverkostot voivat kartoittaa ja välittää tietoa toimijoille yhteistyömahdollisuuksista. Käytännön toimijana on hyvä olla vakiintunut toimija esimerkiksi kunnan palveluksessa oleva yhteisökoordinaattori.

Tehostetussa palveluasumisessa (palvelutalot) ja muissa asumispalveluissa yhteisöllisyyden vahvistaminen vaatii perheen ja lähiyhteisön nykyistä mukaan ottamista muistisairaiden henkilöiden tueksi. Tämä vaatii työntekijöiden, omaisten ja vapaaehtoisten paikallisia yhteistyötä. Asukaslähtöisyys ja monen toimijan yhteistyö edellyttävät usein muutoksia työpaikkojen toimintakulttuureihin.

Muistisairaille kohdennettujen asumispalveluiden tulee hyödyntää paikallisia resursseja ja kulttuurista osaamista. Paikallisuus tukee muistisairaiden asukkaiden elämäntavan jatkuvuutta ja hyvinvointia. Palvelujen to-

teuttamiseen tarvitaan yksilöllisiin tarpeisiin vastaavia, jatkuvuuden ja yhteisöllisyyden takaavia toimintatapoja. Yhteisöllisyys tulee saada kriteeriksi rahoituksen saannissa, kilpailutuksessa ja palvelun laadun arvioinnissa. Kun tilojen suunnittelua, rakennuttamista ja palveluntuottamista kilpailutetaan tai tehdään asumisen rahoitukseen liittyviä ratkaisuja, tulisi yhteisöllisyys huomioida hyvinvointivaikutustensa vuoksi. Yhteisöllisyyttä tulee tarkastella myös palveluiden arvioinnissa ja huomioida kehittämisessä.

Linkki julkaisuun: [Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus, 2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017 . \(pdf\)](#)

6. Ikäteknologiaa kotona asumisen tueksi

Ikäteknologia tarjoaa myös uudenlaisia mahdollisuuksia kotona asumisen tueksi. Ikäteknologialla tarkoitetaan tietoteknisiä ja teknisiä ratkaisuja, joilla ylläpidetään tai parannetaan ikääntyvän elämänlaatua, hyvinvointia tai terveyttä. Teknologiaa moniulotteisesti hyödyntämällä voidaan tukea mielekästä arjessa selviytymistä ja tuottaa turvallisuutta niin ikääntyneille ja heidän omaisilleen.

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmassa toteutettiin **selvitys kansainvälisistä ikääntyneiden kotona asumista tukevista älyteknologiaan perustuvista ratkaisuista ja uusista innovaatioista** yhteistyössä liikenne- ja viestintäministeriön sekä Tekesin kanssa. Älyteknologioilla tarkoitettiin selvityksessä pääasiassa hyvinvointi-, turva- ja ICT-teknologioita, joissa on jonkinlainen tietoliikenneyhteys. Robotiikka on varsinkin Japanissa ollut voimakkaan kehityksen ja kiinnostuksen kohteena, mutta toistaiseksi varsinaiset hyödylliset ja laajamittaiset robotiikan sovellukset kotona antavat odottaa itseään. Selvityksen kohdemaita olivat Suomen lisäksi Japani, Yhdysvallat, Hollanti ja Tanska.

Selvitys tuotti myös tietoa ja näkökulmia siihen, miten kansallisella tasolla voidaan edistää teknologiaratkaisujen hyödyntämistä ikääntyneiden kotona asumisen tukena. Keskeinen haaste ikääntyneiden kotona asumisen tukemiseen liittyvän teknologian kehittämisessä on painopisteen siirtäminen itse teknologiasta sen hyödyntämiseen. Teknologian rooli nähtiin selvityksessä apuvälineenä, toimivana linkkinä ikääntyneen ja hänen tarpeidensa välillä. Selvityksen päälinjana olivat ikääntyneiden inhimilliset tarpeet: sosiaalisuus ja turvallisuus.

Selvityksessä kuvataan esimerkkejä ikääntyneiden kotona asumista tukevista uusimmista, markkinoilla olevista älyteknologiaan perustuvista ratkaisuista ja innovaatioista. Raportti tarjoaa ikääntyneille ja heidän läheisilleen tietoa kotona asumisen turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevista älyteknologiaratkaisuista sekä siitä, miten nämä yhdistyvät kokonaisuudeksi ns. älykodin muodossa.

Teknologialla on myös kääntöpuoli; se maksaa ja sen käyttöönotto vaatii usein ammattiapua. Tietoturva sekä yksityisyyden suoja ovat uuden teknologian myötä helposti vaarassa. Teknologian lisääntyminen saattaa myös johtaa siihen, että samalla sosiaalisten kontaktien määrä ikääntyvällä vähenee entisestään. On myös huomattava, että ikääntyneiden erilainen varallisuus asettaa heidät eriarvoiseen asemaan teknologian käytön suhteen. Jollekin jo laajakaistamodeemin kuukausimaksu saattaa olla ylivoimainen kustannus, ja toiselle taas laajankaan kotiautomaatiojärjestelmän ja uusien teknologioiden mahdollistavien kotipalveluiden tilaaminen ei ole este.

Julkisella sektorilla ja keskustelulla sekä arvoilla on ikääntymisessä keskeinen rooli. Näemmekö ihmisen ikääntymisen kustannuksena, vai onko ensisijaisena tavoitteenamme taata kaikille tasapuolinen ja ihmisarvoinen vanhuus? Tässä eri maiden lähestymistavat eroavat toisistaan. Teknologian käyttöönotossa ja tuomisessa ikääntyvien avuksi ovat pisimmällä Japani ja Tanska.

Japanissa huoltosuhteen raju muutos ei enää mahdollista oman suvun tuomaa hoivaa, vaan yhä enenevässä määrin apua haetaan teknologiasta. Teknologia on kuitenkin suunnattu ensisijaisesti hoitoalan ammattilaisten avuksi. Japanissa uusien palveluiden ja teknologioiden tuottamista saattaa kuitenkin vauhdittaa maan uusi vakuutusjärjestelmä, joka mahdollistaa ikääntyville laajan vapauden uusien kotona asumista tukevien palveluiden ja tuotteiden valinnassa.

Tanskassa valtio on ottanut lähtökohdaksi digitalisaation ja digitaaliset palvelut monella eri sektorilla, niin yksityisessä kuin yritystenkin asiointissa. Lainsäädännön avulla digitaalisten palveluiden käyttöä on vauhditettu ja vaadittu kaikilta. Mobiilitunnisteen laajamittainen käyttö, kansallisen tason tietoturva-vaatimukset ja jopa robottistrategia osoittavat, että Tanska on tosissaan uuden teknologian hyödyntämisessä.

Hollannissa samoin kuin Suomessa ikääntyneiden kotona asumista tuetaan monin keinoin ja palveluja tuetaan kotiin. Tässä aivan perinteiset internet- ja mobiiliteknologiat voivat olla jo nyt suureksi hyödyksi palveluntarjoajan työn tehostajana, jos niitä vain otetaan rohkeasti käyttöön. Hollannissa otetaan myös ikääntyvän oma kokemus asiakkaana huomioon, jolloin mielipide vaikuttaa palveluiden kehittämiseen.

Yhdysvalloissa kotona asumisen nouseva trendi on myös palvelujen tuottaminen kotiin. Erilliset ikääntyvien palveluasumismuodot ja asuinalueet kasvattavat suosiotaan. Haittapuolena on, että niihin ei ole varaa kaikilla ikääntyvillä, vaan asumismuodon valinta on riippuvainen varallisuudesta ja vakuutusturvasta. Kansallinen strategia ikääntyvien ja teknologian osalta puuttuu liittovaltiotasolla. Alan tutkimusta ja kehitystyötä tehdään eri puolilla USA:ta.

Suomi on hyvää kansainvälistä tasoa teknologioiden suhteen. Maassamme on hyvät ja edulliset tietoliikenneyhteydet verrattuna mihin tahansa maahan, ja hallituksen kärkihankkeissa digitalisaatio on esillä. Teknologian hyödyntäminen ei kuitenkaan voi edetä, ennen kuin älyteknologian vaatimat yhteiset standardit ja rajapinnat ovat valmiit, yhdenmukaiset ja kaikkien saatavilla.

Keskeinen johtopäätös selvityksen eri osa-alueiden perusteella on, että kaikissa kohdemaissa ikääntyneiden yleisin esiin tuoma tarve on yhteisöllisyys ja yhteisöön kuuluminen (mm. naapurit, lähialue, vertaistuki, tukiverkosto ja yhteiskunnallinen turverkko). Tähän tarpeeseen teknologiarytykset tuovat erilaisia sovelluksia, joilla ikääntyneet voivat pitää yhteyttä läheisiinsä ja palveluja tuottaviin tahoihin. Esimerkiksi videokuvapuhelut ovat yksinkertainen yhteydenpitotapa, mutta ne eivät poista ikääntyneiden tarvetta kohdata toisia fyysisesti, koska ikääntyneet kokevat edelleen myös yksinäisyyttä. Erilaiset robotiikan sovellukset tuovat tulevan viiden vuoden aikana todennäköisesti ikääntyneiden arkeen sekä ”puheseuraa” että kommunikaatiota virtuaalisen henkilön kanssa.

Myös kodin älyteknologiset laitteet kuten älyjääkaappi, voivat tulla myös ikääntyneiden käyttöön jo lähitulevaisuudessa, mutta ovat kuitenkin harvojen saavutettavissa. Kun älyteknologioita harkitaan ikääntyneille tai minkä ikäisille tahansa, hankinnoissa ja käyttöönotossa tulee huomioida tietoturva-asiat ja tähän ikääntyneet tarvitsevat läheisten tai ammattilaisten apua. Tietoturvan rooli korostuu erityisesti tietosuojan ja identiteetin hallinnan alueilla, koska palvelujen tuottamiseksi vaaditaan esimerkiksi ikääntyneiden seuranta- ja valvontaa, joka kustannussyistä halutaan tuottaa automaation avulla. Huono tietoturva altistaa tiedon joutumisen väärin käsiin ja sen käyttämisen väärin tarkoituksiin. Tietoturvallisuuteen liittyvät riskit tulevat huomioida älyteknologiassa ja ymmärtää niiden tuomat haasteet liiketoiminnalle. Tämä tarjoaa kansainvälistä markkinapotentiaalia suomalaiselle osaamiselle tietoturva-alalla.

Jotta ikääntyneiden tarpeet voidaan vastata tulevaisuudessa paremmin, tarvitaan yhtenäisiä teknisiä alustoja, joihin voidaan integroida erilaisia teknologioita. Teknologiat eivät kuitenkaan yksin riitä, vaan niiden ympärille tulee muodostaa erilaisia palveluja ikääntyneiden tarpeisiin. Tällä hetkellä teknologiarytykset eivät tunne riittävän hyvin ikääntyneiden tarpeita ja teknologiat ovat usein epäsouvia esim. käyttöliittymältään.

Teknologiayritysten tulisikin kohdata ikääntyneet heidän omissa toimintaympäristöissään, vaikka tämä veisi-kin teknologian kehittämistyöstä resursseja. Teknologia edellä ei voida enää edetä, jos halutaan teknologioiden käytön lisääntyvän myös ikääntyneiden arjessa.

Linkki julkaisuun: [Älyteknologiaratkaisut ikääntyneiden kotona asumisen tukena. Ympäristöministeriön raportteja 7/2017. \(pdf\)](#)

7. Ikä- ja muistiystävällisiä asuinalueita ja –ympäristöjä

Ikäystävällisen asuinympäristön kehittämisessä on paljon samoja piirteitä kuin missä tahansa asukaslähtöisessä asuinalueiden suunnittelussa, mutta siinä korostuu ikääntyneiden näkökulma. Kun näkökulma on iäkkäissä asukkaissa, huomiota kiinnitetään etenkin ympäristön esteettömyyteen, sopiviin asumisratkaisuihin, palvelujen saavutettavuuteen ja iäkkäiden ihmisten osallistumismahdollisuuksiin. Ikäystävällisyyteen on kiinnitetty huomiota erityisesti silloin, kun tavoitteena on ollut kehittää palvelukortteleita, jotka vastaavat myös iäkkäiden asumis- ja palvelutarpeisiin.

WHO:n kaupunkien ja yhteisöjen (community) ikäystävällisyydellä tarkoitetaan aktiivisen ikääntymisen edistämistä tarjoamalla ikäihmisille elämänlaatua parantavia mahdollisuuksia terveyteen, turvallisuuteen ja osallistumiseen. Tavoitteena on, että kaupungit rakenteineen, rakennuksineen ja palveluineen olisivat sellaisia, että ne sopivat ja ovat saavutettavissa myös ikääntyneille ihmisille erilaisine tarpeineen. WHO:n linjausten taustalla on **The Global Age-Friendly Cities** -projekti (2006–2007), jossa oli mukana 33 kaupunkia eri puolilta maailmaa. Hankkeessa kerättiin tietoa iäkkäiltä ihmisiltä, heidän hoitajiltaan ja palveluntuottajilta niistä ympäristön tekijöistä, jotka joko edistivät tai estivät ikäystävällisyyttä. Tuloksena syntyi opas ja muistilista kaupunkien ikäystävällisyyttä määrittävistä piirteistä.

Asuinympäristö tukee monin tavoin ikääntyneiden asukkaiden hyvinvointia ja itsenäistä elämää. Esteettömyys ja turvallisuus ovat edellytyksiä sille, että iäkkäät ihmiset voivat osallistua itselleen mielekkääseen toimintaan ja vaikuttaa omassa yhteisössään. Vaikka palvelujen tarve olisi vähäinen, monet iäkkäät tarvitsevat esteettömät ja saavutettavat olosuhteet asumiseen, asiointiin ja osallistumiseen. YK nosti esille 1990-luvun loppupuolella ageing in place eli paikoillaan ikääntymisen periaatteen. Tämä tarkoittaa sitä, että ikääntyvä henkilö voi jatkaa asumista tutussa paikassa. Tuttuus määrittyy ikääntyneestä ihmisestä lähtien, se voi merkitä pitkäaikaista asuntoa, elinikäistä kotiseutua tai asuinaluetta. Tuttuus voi muotoutua myös vasta vanhuudessa, jolloin ikääntyvä valitsee paikan, johon siirtyä tai palaa jossa toivoo vanhenevansa.

Asuinympäristön turvallisuus on saavutettavuutta, luottamusta ja asenteiden avoimuutta. Rakennetussa ympäristössä turvallisuus tarkoittaa sitä, että eri-ikäiset asukkaat voivat luontevasti hoitaa asioitaan, mennä töihin ja kouluun, harrastaa ja oleskella. Turvallinen ympäristö kannustaa ihmisiä ottamaan oman paikkansa yhteisissä ulkotiloissa. Tämä edellyttää luottamusta ympäristöön ja toisiin ihmisiin. Turvallisuuteen vaikuttavat ratkaisut ovat hyvin käytännönläheisiä, esimerkiksi valaistukseen tai materiaaleihin liittyviä, joihin otetaan kantaa piha-, puisto- ja kävelyalueiden suunnitelmissa. Hyvin suunnitellussa ympäristössä tilat ja toiminnot ovat loogisia ja helppokäyttöisiä, mikä vähentää tapaturmia ja mahdollistaa itsenäisen asumisen myös henkilöille, jotka huonosti toimivassa ympäristössä olisivat toisten avun varassa.

Kokonaisvaltaisesti eri asukasryhmät huomioon ottavassa kaikille sopivassa suunnittelussa (Design for All -suunnittelu, DfA/Universal Design) ei tehdä erityisratkaisuja vain joillekin ryhmille, kuten lapsille tai apuvälineen kanssa liikkuville ikääntyneille, vaan suunnitteluratkaisut sopivat kaikille asukkailla. Saavutettavat ratkaisut helpottavat kaikkien elämää ja vähentävät erityisratkaisujen tarvetta ja siten myös kustannuksia. Suunnittelijat ja rakentajat voivat työssään edistää lopputuloksen soveltumista mahdollisimman monelle, toimintakyvystä riippumatta.

Eri alojen asiantuntijat voivat työssään arvioida ikääntyneiden asumisturvallisuuteen liittyviä riskejä ja edistää sitä. Esteettömyyskorjausten suunnitteluun ja kustannusten arviointiin tarvitaan korjausneuvontaa ja asiantuntevaa opastusta, vaikka asunnon korjauksista päättää ja kustannuksista vastaa asukas itse. Pienituloisilla iäkkäillä ei aina ole itsellään varaa asunnossa tarvittavien muutostöiden suunnittelu- ja toteutuskustannuksiin, ja myös taloyhtiöiden teettämät korjaushankkeet voivat aiheuttaa asukkaille maksukykyyn nähden liian suuret kustannukset ja siitä johtuen tarpeen vaihtaa asunto halvempaan. Iäkkäälle henkilölle muutto on kuitenkin raskas ponnistus, joka johtaa usein voinnin heikkenemiseen. Muuton aiheuttamaa kuormitusta lisää, jos joudutaan muuttamaan pois tutulta asuinalueelta ja luopumaan sosiaalisista verkostoista. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA tukee hissien rakentamista vanhoihin taloihin ja asuinrakennuksen liikkumisesteiden poistamista enintään 45 prosentilla rakennuskustannuksista. ARA myöntää pienituloisille ikääntyneille (65-vuotiaat ja sitä vanhemmat) tai vammaisille henkilöille asuntojen korjausavustuksia, jotka voivat olla enintään 50–70 prosenttia hyväksytyistä korjauskustannuksista.

Asuinalueiden ikäystävällisyys ei ole saavutettu tila vaan jatkuva kehittämisprosessi. Keskeistä tässä prosessissa on iäkkäiden asukkaiden ja heidän läheistensä kuuleminen ja heidän ottamisensa mukaan asuinalueiden kehittämiseen. Vanhusneuvostot ovat keskeisiä myös ikäystävällisyyden toteutuksessa, sillä ne osallistuvat usein ikääntymispoliittisten strategioiden valmisteluun ja antavat lausuntoja kaava- ja rakennushankkeista. Ikäystävällisyyden kehittämiseen tarvitaan ikäihmisten, heidän perheidensä ja vanhusneuvostojen ohella myös muita toimijoita. Suunnittelussa työskennellään yhdessä kunnan eri hallintokuntien, etenkin sosiaali- ja terveystoimen ja kaavoituksesta ja rakentamisesta vastaavien hallinnonalojen sekä paikallisten yritysten ja järjestöjen kanssa.

Ikääntyneiden kotona asumista voidaan tukea myös yhdyskuntaa koskevilla ratkaisulla, kuten kaavoituksella ja yhdyskuntasuunnittelulla. Kaavoitusratkaisut ja liikennejärjestelyt vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet iäkkäillä asukkailla on liikkua ja toimia asuinympäristössään. Väestön ikääntyessä asuinalueiden kaavoitusta ja liikennesuunnittelua tulee tarkastella entistä enemmän iäkkäiden asukkaiden hyvinvoinnin, arjen sujuvuuden ja osallisuuden kannalta.

Ikäystävällisessä ympäristössä kaavoituksella turvataan alueen monipuolinen rakenne, riittävät lähipalvelut ja niiden saavutettavuus liikenne- ja kulkuyhteyksien avulla sekä tuetaan yhteisöllistä toimintaa tilaratkaisuilla. Yhteys luontoon on ihmisen perustarve ja ikääntyessä luonnon merkitys hyvinvoinnille kasvaa. Vaikka vanheneminen vaikeuttaa luontosuhteen ylläpitoa, hyvät yhdyskuntasuunnittelun ratkaisut tukevat iäkkäiden asukkaiden pääsyä lähiluontoon.

Kuntien strategiat ja keinot yhdyskuntarakenteen ja asuinalueiden kehittämisessä vaihtelevat suuresti. Suuret ja pienet kunnat sekä taajamat että haja-asutusalueet ovat hyvin erilaisessa tilanteessa. Monissa maaseutukunnissa on paljon ikääntyneitä ja siten niillä on tarve lisätä heidän tarvitsemiaan palveluja. Myös väestöltään supistuvissa kunnissa ikääntyneen väestön toiveena on, että saisi asua kodissaan pitkään. Haja-asutusalueella etäisyydet palveluihin saattavat olla kuitenkin hyvin pitkät, mutta julkinen liikenne vähäistä.

Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö

Iäkkäiden ihmisten hyvinvoinnille ja toimintakyvylle asuinympäristöllä on suuri merkitys. Se on jäänyt vielä kuitenkin liian vähälle huomiolle kuntien päätöksenteossa ja yhdyskuntasuunnittelussa. Iäkkäät itse toivovat voivansa asua turvallisesti omassa kodissaan. Kotona asuminen on myös ikääntymispolitiikan keskeinen tavoite. Muistisairaudet ovat ensisijaisin syy, jonka vuoksi iäkkäät ihmiset tarvitsevat palveluja kotiin ja palveluasumista. Muistisairaita arvioidaan olevan tällä hetkellä lähes 200 000 ja heistä työikäisiä yli 7 000. Ennusteiden mukaan muistisairaiden määrä moninkertaistuu vuoteen 2050 mennessä väestön ikääntyessä.

Muistisairaudet vaikeuttavat jo varhaisessa vaiheessa ympäristön tulkintaa ja hallintaa. Fyysinen toimintakyky voi säilyä hyvänä pitkäänkin, mutta toiminta kotona sekä liikkuminen kodin ulkopuolella hankaloituvat

muistamisen heikkenemisen ja oppimisen vaikeutumisen vuoksi. Etenevät muistisairaudet eivät kosketa pelkästään sairastunutta vaan myös hänen läheisiään, jotka kantavat huolta sairastuneen jokapäiväisen elämän turvallisesta sujumisesta.

Jotta kotona asuminen toimintakyvyn muutoksista ja sairauksista huolimatta olisi mahdollista, asuinympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä tulee ottaa iäkkäiden asukkaiden tarpeet nykyistä paremmin huomioon. Kun asuinympäristö tukee itsenäisen elämän jatkumista, iäkkäiden ja muistisairaiden henkilöiden kotona asuminen voi toteutua inhimillisesti ja palvelujen kannalta kustannustehokkaasti.

Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö -oppaassa tarkastellaan muisti- ja ikäystävällisyyden kehittämismahdollisuuksia olemassa olevan asuntokannan, uudisrakentamisen ja iäkkäille suunnattujen asumisratkaisujen osalta. Tarkastelussa ovat asuinalueet palveluineen ja osallistumismahdollisuuksineen sekä rakennukset ja asunnot lähiympäristöineen.

Oppaassa esitellään muistiystävällisyyden ja ikäystävällisyyden kansainväliset suuntaukset sekä niiden kannalta merkitykselliset käsitteet ja näkökulmat, kuten kaikille sopiva suunnittelu ja osallisuus. Myös ikääntymiseen ja muistisairauksiin liittyvät toimintakyvyn muutokset otetaan huomioon asumisen kehittämisessä. Opas sisältää paljon esimerkkejä hyödyllisistä ratkaisuista. Iäkkäiden ja muistisairaiden ihmisten tarpeiden kautta tarkastellaan yksityiskohtaisemmin asuinaluetta, pihaa, asuinrakennusta ja asuntoa. Myös teknologian hyödyntämismahdollisuudet otetaan huomioon asumisen tukemisessa. Lopuksi esitetään asuinympäristöjen suunnittelun tueksi muisti- ja ikäystävällisyyden tarkistuslista sekä kerrotaan, mistä saa aiheeseen liittyvää lisätietoa.

Opas on suunnattu kaikille niille tahoille, jotka osallistuvat asumisen, asuntojen ja asuinalueiden suunnitteluun ja kehittämiseen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen kunnissa ja asuinalueilla. Myös iäkkäät ja muistisairaat ihmiset ja heidän läheisensä saavat oppaasta ideoita oman asumisensa arviointiin ja suunnitteluun.

Muisti- ja ikäystävällinen asuinalue on helposti hahmotettava ja esteetön. Myös palveluihin liittyvän viestinnän ja asuinalueen opasteiden tulee olla selkeitä. Näin suunniteltu asuinympäristö hyödyttää kaikenikäisiä ja erityisesti niitä, joiden toimintakyky on heikentynyt.

Muisti- ja ikäystävällisessä asuinympäristössä iäkkäitä ja muistisairaita ihmisiä arvostetaan yhdenvertaisina asukkaina, ja he saavat tuntea kuuluvansa paikalliseen yhteisöön. Asuinympäristössä on riittävästi iäkkäiden ihmisten tarvitsemia palveluja, kuten neuvontapalveluja, sosiaali- ja terveystalvveluja sekä lähipalveluja, ja ne ovat helposti saavutettavissa. Iäkkäille on myös tarjolla toimintaa ja harrastuksia sekä mahdollisuuksia ylisukupolvisiin kohtaamisiin.

Muistiystävällisten yhteisöjen kehittämistä on vienyt maailmanlaajuisesti eteenpäin Alzheimer's Disease International ja ikäystävällisyyden suunnittelua Maailman terveysjärjestö (WHO). Näiden lähestymistapojen painopisteet ovat pitkälti samanlaisia, siksi ne kannattaakin yhdistää asuinympäristöjen kehittämisessä. Kyse on asukaslähtöisestä suunnittelusta, johon otetaan mukaan myös ne asukkaat, joiden toimintakyky on heikentynyt ja jotka tarvitsevat tukea osallistumiseensa.

Asuinympäristöjen muisti- ja ikäystävällisyyden tavoitteet:

- tukea iäkkäiden ihmisten mahdollisuutta aktiivisuuteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen
- tarjota tavallisten asuntojen ohella myös iäkkäille ja muistisairaille suunnattuja asumisratkaisuja
- suunnitella asuinympäristöjä monien toimijoiden kuten vanhusneuvostojen kanssa
- kiinnittää suunnittelussa huomio asuinympäristön ja asumisen esteettömyyteen sekä hyödyntää iäkkäitä palvelevaa teknologiaa
- varmistaa iäkkäiden tarvitsemien palvelujen käytettävyys ja saavutettavuus

- ottaa suunnittelussa huomioon sääolosuhteet ja pienten, maaseutumaisten alueiden erityispiirteet
- varmistaa, että iäkkäät ja muistisairaavat ihmiset voivat käyttää asuinympäristössään kykyjään, heitä arvostetaan yhdenvertaisina asukkaina ja he asuvat siellä missä muutkin
- mahdollistaa iäkkäiden ja muistisairaiden ihmisten osallisuus omassa lähiyhteisössään ja heidän osallistumisensa yhdessä läheistensä kanssa lähiympäristönsä kehittämiseen
- tarjota iäkkäille ja muistisairaille henkilöille eri tavoin ja ymmärrettävästi tietoa palveluista, harrastusmahdollisuuksista ja vaikuttamiskeinoista
- varmistaa, että asuinalueen muisti- ja ikäystävällisyyden kehittäminen on asukaslähtöistä ja palvelee kaikenikäisiä.

Muistiystävällisten asuinympäristöjen ja yhteisöjen luomisella pyritään mahdollistamaan parempi elämä muistisairaille ja heidän perheilleen sekä tukemaan heidän asumistaan tavallisessa asuinympäristössä. Keskeistä on muistisairauksiin liittyvien asenteiden muuttaminen, muistisairaiden ihmisten sosiaalisen osallisuuden edistäminen sekä heidän turvallisuutensa ja hyvinvointinsa lisääminen. Kehitettävänä oleva ympäristö voi olla asuinalue, kunta tai laajempi alue.

Muistiystävällisyyden yhtenä tarkoituksena on lisätä ymmärrystä muistisairauksista ja siitä, mitä on elää muistisairana. Keskeistä on tuoda esille muistisairaiden henkilöiden kykyjä ja osaamista, ja mahdollistaa heille itsenäinen ja aktiivinen elämä. Sosiaalisen ympäristön ohella fyysisen ympäristön kehittäminen on yksi muistiystävällisyyden keskeisistä pyrkimyksistä. Tarkoituksena on huomioida muistisairaiden tarpeet asumisessa ja julkisissa tiloissa sekä palveluissa, kuten sosiaali- ja terveystalouksissa, viranomais- ja lähipalveluissa.

Linkki julkaisuun: [Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö. 2018. Ympäristöministeriön julkaisusarja. Ympäristöopas.](#)

Hervannan ikäystävällinen asuinalue

Tampereen Hervannan asuinaluetta kehitettiin ikäystävälliseksi asumisen ja osallisuuden näkökulmasta vuosina 2015–2017. Ikääntyneiden määrä alueella kasvaa lähivuosina voimakkaasti, sillä alueen rakentamisen aikaan muuttaneista moni asuu edelleen siellä. Ikäystävällisyys painottui asuinympäristön ja asumisen ratkaisuihin sekä ikääntyneiden toiminta- ja osallistumismahdollisuuksien vahvistamiseen. Tavoitteena oli kiinnittää huomio aktiivisena vanhenemiseen ja ikäystävällisten ratkaisujen kasvavaan tarpeeseen.

Kehittämisessä olivat mukana Tampereen kaupungin eri hallinnonalojen lisäksi ikääntyneitä asukkaita, järjestöjä ja yrityksiä. Kehittäminen liittyi ympäristöministeriön Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma 2013–2017 ja Tampereen kaupunkistrategian toteutukseen. Hanketta rahoittivat ympäristöministeriö, Tampereen kaupunki, Tampereen Kotilinnasäätiö ja Tampereen Vanhuspalveluyhdistys.

Ikäystävällisen kaupungin konsepti tarjoaa tilaisuuden tarkastella kaupunginosan palveluita, asumisen vaihtoehtoja ja rakennettua ympäristöä yli sektorirajojen. Kokonaisuuden tarkastelu tekee näkyväksi sen, miten suuri potentiaali on eri sektoreiden yhteistyöllä ja kaikille sopivalla suunnittelulla, kun tavoitteena on asukkaiden hyvinvoinnin ja omaehtoisen toiminnan tukeminen.

Hervannan rakentamisen alkuaikoina kaupunginosaan muutti paljon nuoria ja lapsiperheitä. Kaikille sopiva suunnittelu tai ikääntyneiden asukkaiden tarpeet eivät silloin ohjanneet rakentamista eivätkä palvelujen kehittymistä. Nyt tilanne on toinen kuten suomalaisissa kaupungeissa yleisemminkin. Ikääntyneiden asukkaiden määrä kasvaa nopeasti, ja silloin kaikille sopiva suunnittelu voi luoda edellytyksiä aktiiviselle vanhenemiselle. Kaikille sopivan suunnittelun (Design for All) ratkaisut soveltuvat eri asukasryhmille toimintakyvystä riippumatta, mikä vähentää erityisratkaisujen ja korjausten tarvetta.

Ikäystävällisen asuinalueen toteutuksessa on kyse jatkuvasta prosessista. Tämä hanke kesti kolme vuotta ja toi sinä aikana esille ikääntyneen väestön tarpeita sekä synnytti erilaisia keinoja vastata näihin tarpeisiin.

Monien asioiden toteutus oli jo aloitettu aiemmin, ja hanke ikään kuin vahvasti tarkastelua. Toisaalta se toi uusia asioita kehittämistyön piiriin ja tiivistä toimijoiden yhteistyötä hyödyntämällä WHO:n konseptia aktiivisena vanhenemisestä. Ikäystävällisyyden vahvistaminen jatkuu edelleen. Se on luonut toimivia yhteistyötapoja eri toimijoiden välille. Haastateltavat kuitenkin tunnustivat vaaran, että isot organisaatiouudistukset ja tuleva sote-uudistus voivat murentaa yhteistyön käytäntöjä. Hervannan pilottihanke on tarjonnut resursseja toimijoiden yhteistyön koordinointiin. Jatkossa alueen toimijoiden yhteistyötä koordinoidaan alueverkostossa, ja niiden toiminta käynnistetään kaikilla palvelualueilla.

Esimerkki ikäystävällisten ratkaisujen tunnistetusta tarpeesta on lähitori matalan kynnyksen neuvontaa tarjoavana lähipalveluna. Se korostuu, kun yksi kaupungin strategian tavoitteista on ohjata palvelujen käyttöä digitaaliseen kanavaan. Vuoteen 2025 mennessä kaikki käyttävät ensisijaisesti digitaalisia palveluita. Siirtymävaiheessa lähitorien palveluneuvonta on tärkeää asukkaille, joilla ei vielä ole osaamista tai teknisiä resursseja sähköiseen asiointiin. Toinen haastateltavien käyttämä esimerkki liittyi penkkeihin ja levähdyspaikkoihin kävelyreittien varrella. Keskustelu esteettömien asiointireittien tarpeesta on onnistunut havainnollistamaan, että kävely-ympäristöjen esteettömyys on ratkaisevan tärkeää kotona asuville iäkkäille henkilöille. Turvaliseksi koetut reitit ja levähdyspaikat mahdollistavat ulkona liikkumisen ja itsenäisen asioimisen.

Hervannan hankkeen tuloksia voidaan ottaa käyttöön myös muualla tehtävässä kehittämistyössä, kuten soveltaa hankkeen toimintamalleja ja hyödyntää tuotettuja materiaaleja. Esteetön asiointireitti voidaan soveltaa erilaisiin ympäristöihin. Aiemmin Tampereella oli vain yksi luokitus kävelyreiteille. Esteetön asiointireitti on tavallista reittiä paremmin varusteltu, valaistu ja opastettu. Sen tavoite on tarjota nykyistä useammalle asukkaalle mahdollisuus itsenäiseen asiointiin ja turvalliseen ulkona liikkumiseen. Kaksitasoinen luokitus ja esteettömän asiointireitin näkyminen kaupungin karttapalvelussa on tärkeää, jotta tieto reitin erityisyydestä on käytettävissä esimerkiksi reitin lähellä korjaustöitä tekevillä urakoitsijoilla.

Asukkaiden toiminta- ja osallistumismahdollisuuksien parantaminen palvelujen yhteissuunnittelulla vahvistaa luottamusta siihen, että asukkailla on todellinen mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja palveluihin. Asiakasraatien toiminnan aloittaminen Hervannan terveysasemalla ja Keinupuiston lähitorilla on osallistumismahdollisuuksia. Alueen asukkaista, yhdistyksistä ja työntekijöistä koostuva alueverkosto on aloittanut toimintansa tiedon välittäjänä ja alueen kehittämistä koordinoivana foorumina. Hankkeen aikana käynnistynyt Keinupuiston lähitori on kerännyt alueella toimivista yhteisöistä ja kaupungin toimijoista laajan verkoston toteuttamaan tapahtumia ja toimintaa eri asiakasryhmien kanssa. Alueen asukkaat ja toimijat kokoontuvat säännöllisesti yhteissuunnittelutilaisuuksiin.

Yhteistyöverkostot ja ikäystävällisyyden toteutuksen seuranta

WHO:n ikäystävällisten kaupunkien verkoston pohjoismaiset jäsenet kokoontuivat ensimmäistä kertaa syksyllä 2017 Tukholmassa. Verkoston toiminta-ajatus on kaupunkien keskinäinen tiedonvaihto ja sitoutuminen kaupungin ikäystävällisyyden suunnitelmalliseen parantamiseen. Pohjoismaiden suuret kaupungit tarjoavat kiinnostavan vertailukohdan suomalaisille kaupungeille, sillä olosuhteet, palvelujärjestelmät ja väestön ikääntymiskehitys ovat varsin samankaltaisia. WHO:n ikäystävällisten kaupunkien verkostossa erityisesti Norjan Trondheim esitteli kokemuksia talvikunnossapidon ja liukkauden eston uusista menetelmistä ja laatukriteereistä. Kaupunkien yhteisesti esiin nostama tarve oli löytää osoittimia, joilla kehittämisen tuloksia ja ikäystävällisyyden paranemista voi tehdä näkyväksi päättäjille ja perustella ikäystävällisyyteen investoimisen hyötyjä ja tarvetta.

Asuinalueen ikäystävällisyyden vahvistamisessa tarvitaan toimijoiden yhdessä sopimia tavoitteita ja indikaattoreita seurantaan. Kaikille kaupungeille sopivia indikaattoreita ei ole olemassa, mutta paikalliset indikaattorit voidaan määritellä eri sektoreiden asiantuntemuksen pohjalta. Vaivattominta on käyttää olemassa olevia tietovarantoja. Asumiseen, liikenteeseen, rakennettuun ympäristöön ja palvelujen käyttöön liittyvää asiakastietoa karttuu kuntien omiin tietovarantoihin.

Tietoa asukkaiden hyvinvoinnista ja sen taustatekijöistä kunnat saavat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksesta, joka toteutetaan säännöllisesti. Toimivat tunnusluvut voivat tukea päätöksentekoa ja auttavat suuntaamaan yhteistyötä. Ikäystävällisyyden seurantaan tarvitaan muutamia indikaattoreita, jotka kuvaavat seuraavia hyvinvoinnin taustatekijöitä:

- kävely-ympäristön esteettömyyttä ja palvelujen saavutettavuutta
- ikääntyneen väestön asumisen laatua
- ikääntyneiden asukkaiden osallisuutta ja osallistumista omassa yhteisössään
- asukkaiden voimavaroja, joita tarvitaan arjen tilanteiden käsittelyyn. Ne voivat olla sisäisiä (esim. osaaminen, toimintakyky) tai ulkoisia (esim. neuvonta, palvelut).

Pohjoismainen yhteistyö voi virittää ikäystävällisten kaupunkien ja asuinalueiden tavoitteelliseen kehittämiseen, jonka myötä saadaan kokemuksia strategisista osoittimista ja niiden toimivuudesta. Kaupungin kehittäminen ikäystävälliseksi on jatkuva prosessi, jossa indikaattoreita tarvitaan kehityskohteiden priorisointiin ja vaikutusten osoittamiseen.

Linkki julkaisuun: [Kohti ikäystävällisempää Hervantaa. Ympäristöministeriön raporteja 5/2018. \(pdf\)](#)

8. Palvelukorttelit

Aalto-yliopiston Sotera instituutin selvityksen tavoitteena oli kehittää **ikäntyneiden itsenäistä asumista tukeva palvelukortteli konsepti**. Raportissa esitellään ikääntyneille suunnattuja palvelu- ja asumiskohteita Ruotsissa, Hollannissa ja Saksassa sekä hyviä käytäntöjä Suomessa.

Palvelukorttelissa ikääntyneet asuvat kuntien taajamissa ja hyödyntävät korttelin lähipalveluja, kuten ruokailu- ja siivouspalveluja sekä liikunta- ja virkistysmahdollisuuksia. Palvelukorttelit yhdistävät erilaisia asumismuotoja, kuten yhteisöasumista, itsenäistä senioriasumista ja palveluasumista. Palveluntuottajat pystyvät tuottamaan palvelut kustannustehokkaasti suurelle joukolle asiakkaita.

Palvelukortteli voi olla hybridirakennus, joka sijaitsee julkisen liikenteen solmukohtassa. Se voi olla matala kylämäinen tilojen verkosto tai tornimainen yksittäinen rakennus. Palvelukorttelin tarkoituksena on täydentää ikääntyneille suunnattua palvelutarjontaa sekä tukea alueellisesti ikääntyneiden itsenäistä asumista. Se voi tarjota palveluasumista tai muistisairaiden ryhmämuotoista asumista. Olemassa olevien resurssien tehokas hyödyntäminen ja paikallisuus ovat lähtökohtana palvelukorttelin toteutukselle. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin verkostoituminen ja resurssien jaettu käyttö tuottavat synergiaetua palveluntuottajille ja monipuolisia palveluita asukkaille.

Palvelukorttelin toteutuksen lähtökohtana on yhdyskunta- ja väestörakenteen tarkastelu. Tarkastelun avulla tunnistetaan asumisen, palvelujen sekä asumispalveluiden tarve. Palvelukorttelin avulla voidaan täydentää asumisratkaisuja ja samalla tukea itsenäisesti asuvia ikääntyneitä. Sen palveluita käyttävät kaikki alueen asukkaat. Keskeinen sijainti on saavutettavuuden ja toiminnan kannalta edellytys. Palvelukortteli tarjoaa palveluille alustan, jossa tilat ovat useiden toimijoiden käytössä. Toteutuksen kannalta on tärkeä harkita, mikä on yhdyskuntarakenteen kannalta sopiva paikka palvelukorttelille, siten että siitä syntyy synergiaetua olemassa olevan palvelu- ja asuntotarjonnan kanssa.

Palvelukorttelin tulee olla mitoitettu paikallisiin olosuhteisiin, kunnan väestön määrään ja väestön ikärakenteeseen. Resurssien tehokas hyödyntäminen tukee kaikkia alueen asukkaita sekä paikallisia palveluiden tuottajia. Palvelukortteli tukee ennaltaehkäisevää toimintaa sekä ikääntyneiden sosiaalista ja fyysistä kuntoutusta.

Asumismuotojen monimuotoisuutta voidaan täydentää palvelukorttelin avulla alueellisesti. Asumisen ja asumispalvelujen tarvetta tulee tarkastella suhteessa väestön ikärakenteeseen ja väestöennusteeseen ja arvioida sen perusteella, esim. millaisia asumismuotoja tarvitaan, kuinka paljon tarvitaan tehostettua palveluasumista ja minkälainen muistisairaiden ryhmämuotoinen asumisratkaisu on paras paikallisiin olosuhteisiin. Ikääntyneille suunnatun asumispalvelujen (lähinnä tehostettua palveluasumisen ja palveluasumisen) osalta, vanhuspalvelurakenteen muutoksia on tarpeen tarkastella alueellisena palvelukokonaisuutena ja pitkän aikavälin näkökulmasta.

Palvelukortteli voi olla yhtenäinen rakennus tai verkostomainen kortteli, joka sisältää sekä uudiskohteita sekä olemassa olevaa rakennuskantaa. Uudisrakentamisessa tulee huomioida väestörakenteen muutoksen lisäksi myös rakennuksen elinkaari. Toteutettavat asumisratkaisut tulee olla muunneltavissa myös tulevien asukaryhmien tarpeisiin. Palvelukortteli voi olla myös verkostomainen ratkaisu, jossa hyödynnetään paikallisten toimijoiden palveluita ja olemassa olevaa asutuskantaa. Olemassa olevien resurssien tehokas hyödyntäminen tukee kaikkia alueen asukkaita sekä paikallisia palveluiden tuottajia.

Palvelukorttelissa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden verkostoituminen ja resurssien jaettu käyttö edellyttävät palvelukokonaisuutta koordinoivaa tahoja sekä jaettujen tilojen ja teknologisten ratkaisuiden käyttöön liittyviä uudenlaisia sopimuksia. Tällaisen verkoston ja palvelukorttelin operointi vaatii vuoropuhelua sekä toimijoiden vahvaa sitouttamista. Korttelin palvelutarjonta ja toiminta tulee olla avointa alueen kaikille asukkaille ja ne voidaan toteuttaa usean eri toimijan yhteistyönä. Jaetut resurssit ja laaja asiakaspohja antavat palvelukorttelin toiminnalle kestävän pohjan.

Uusilla palvelukortteleilla, niihin tukeutuvilla asumismuodoilla sekä hyvinvointia ja kuntoutusta tukevalla toiminnalla voidaan saavuttaa kunnissa huomattavia säästöjä. Palvelukorttelissa voi olla niin sosiaali-, terveys- ja kulttuuri- kuin kaupallisiakin palveluita. Asukaan hyvinvointi ja asiakkaiden kokemus palvelun laatu ovat kehittämisen keskiössä. Kortteli voi tukea ikääntyneiden itsenäistä elämää sekä samalla tarjoaa sosiaalisia verkostoja ja asukkaan tarvitsemia palveluita kaikissa elämän vaiheissa. Se on yksi ratkaisumalli palvelujen ja asumisen yhdistämiseen.

Linkki julkaisuun: [Palvelukortteli. Konseptin kuvaus ja soveltaminen erilaisiin taajamiin, 2017. \(pdf\)](#)